

WYDARZENIA JAKO ETNICZNA ATRAKCJA KULTUROWA – NOWY TREND W TURYSTYCE EVENTOWEJ – NA PRZYKŁADZIE MNIEJSZOŚCI ŻYDOWSKIEJ W POLSCE

MAGDALENA DUDA-SEIFERT

Uniwersytet Wrocławski
e-mail: Magdalena.duda-seifert@uwr.edu.pl

SŁOWA KLUCZOWE

turystyka kulturowa, turystyka eventowa, mniejszość narodowa, Żydzi w Polsce

STRESZCZENIE

Celem autorki jest ocena wydarzeń organizowanych przez przedstawicieli żydowskiej mniejszości narodowej w Polsce jako nowych atrakcji dla turystyki kulturowej. Wielu autorów zgadza się co do faktu rosnącej popularności atrakcji kulturowych jako trendu światowego, z drugiej strony w Polsce po roku 1989 znacząco wzrosła aktywność wspólnot reprezentujących mniejszości narodowe i etniczne. Tu pojawia się pytanie, czy liberalizacja polskiego prawa wpłynęła pośrednio na tworzenie nowych wydarzeń poświęconych kulturze żydowskiej i czy te wydarzenia mogą przyciągać zainteresowanie zarówno mieszkańców, jak i turystów zainteresowanych kulturowo. W przypadku gdy taka sytuacja ma miejsce, można postawić tezę o stymulacji rozwoju etnicznej turystyki eventowej w Polsce opartej na kulturze mniejszości narodowej.

Wprowadzenie

Wielu autorów wskazuje na wykształcanie się nowej turystyki i nowego turysty w czasach przełomu tysiącleci. Nowy turysta, określanym akronimem REAL (**R**ewarding, **E**nriching, **A**dventuresome, **L**earning Experience), jest osobą poszukującą przeżyć, a zarazem nastawioną na poznawanie (Zeppel, Hall, 1992). Turystyka eventowa, której celem jest udział w imprezie,

oferuje możliwość zaspokojenia tych potrzeb, gdyż pozwala turyście na doznania rozrywkowe, ale także jest sposobem wzbogacenia wewnętrznego i poszerzenia wiedzy z danego zakresu (Ratkowska, 2010, s. 31). Eventy, czyli wydarzenia, rozumiemy tu za Rohrscheidtem jako specjalnie inscenizowane imprezy o charakterze kulturalnym, mające ograniczony czas trwania i przyciągające turystów (2008, s. 72). Przedmiotem opracowania stał się szczególny rodzaj wydarzeń, poświęconych kulturze mniejszości żydowskiej w Polsce.

Jedną z najbardziej aktualnych definicji mniejszości narodowej wykorzystywana przez ONZ brzmi następująco: mniejszość narodowa – to grupa obywateli państwa, stanowiąca liczebną mniejszość i niezajmująca dominującej pozycji, posiadająca cechy etniczne, religijne i językowe różniące się od cech większości populacji, mająca poczucie solidarności wewnętrznej i kierująca się zbiorową wolą zachowania i osiągnięcia równości w świetle prawa i praktyki (Żołędowski, 2003, s. 17–19).

Według *Ustawy o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym* mniejszością narodową jest grupa obywateli polskich, która jest mniej liczebna od pozostałej części ludności Rzeczypospolitej Polski i odróżnia się w sposób istotny od pozostałych obywateli językiem, kulturą lub tradycją, ale przy tym dąży do zachowania swojego języka, kultury, tradycji oraz ma świadomość własnej historycznej wspólnoty narodowej i jest ukierunkowana na jej wyrażenie i ochronę. Dodatkowo: jej przodkowie zamieszkiwali ten teren od co najmniej stu lat, a grupa ta utożsamia się z narodem zorganizowanym we własnym państwie. Jedną z mniej licznych mniejszości narodowych w Polsce, jednak od wczesnego średniowiecza ściśle związaną z historią naszego kraju, jest mniejszość żydowska (Grześkiewicz i Kowalski, 2011). W spisie ludności z roku 2011, w którym po raz pierwszy umożliwiono mieszkańcom Polski wyrażanie złożonych tożsamości narodowo-etnicznych, liczba osób deklarujących żydowską tożsamość wynosiła około 7 tysięcy (Główny Urząd Statystyczny, 2012, s.106), podczas gdy Związek Wyznaniowych Gmin Żydowskich RP skupiał w roku 1997 około 2 tysiące członków (Datner, Melchior, 1997, s. 66).

Należy uznać, że wydarzenia kulturalne organizowane przez przedstawicieli mniejszości żydowskiej w Polsce spełniają nawet w stopniu wyższym od przeciętnego warunki oferowania nie tylko przeżycia o charakterze unikatowym, ale i edukacyjnym w treści, zwłaszcza ze względu na historię najnowszą, wskutek której jej przedstawiciele przez dziesięciolecia ukrywali tożsamość narodową lub asymilowali się z narodem polskim. Kultura tego narodu pozostaje więc wciąż mało poznaną sferą dla przeciętnego czy nawet elitarnego odbiorcy w Polsce.

Cel badawczy niniejszego opracowania to próba oceny rangi wydarzeń poświęconych kulturze mniejszości żydowskiej w Polsce jako atrakcji turystycznych w świetle trendu wzrostu popularności turystyki eventowej. W tym celu przeprowadzono inwentaryzację wydarzeń poświęconych kulturze żydowskiej, a następnie poddano analizie stronę instytucjonalną (kto jest organizatorem), ich rozmieszczenie w Polsce, dynamikę rozwoju z jednej strony, a z drugiej wybrane przykłady ich znaczenia dla turystyki. Na tej podstawie podjęto próbę udowodnienia tezy o rosnącym znaczeniu tego typu wydarzeń o charakterze niszowym na rynku turystycznym Polski.

1. Metody badań

Postępowanie badawcze polegało na analizie źródeł internetowych, związanych z promocją turystyki na poziomie województw, zwykle prowadzoną przez urzędy marszałkowskie, a następnie organizacji i stowarzyszeń sektora NGO, zrzeszających przedstawicieli mniejszości żydowskiej. Korzystając z klasyfikacji zaproponowanej przez Kolbera (2009), po analizie szerokiego spektrum wydarzeń o bardzo różnym charakterze, przyjęto następującą metodykę badawczą. Uwzględniono wyłącznie imprezy:

- a) odbywające się cyklicznie do roku 2015, z uwzględnieniem tych, które zorganizowano po raz pierwszy w roku 2015 z zamiarem kontynuacji,
- b) związane z danym miejscem, z wyłączeniem tzw. wędrujących,
- c) o charakterze otwartym dla osób spoza społeczności żydowskiej,
- d) o celu organizacyjno-ideowym, związanym z szerzeniem wiedzy na temat kultury żydowskiej.

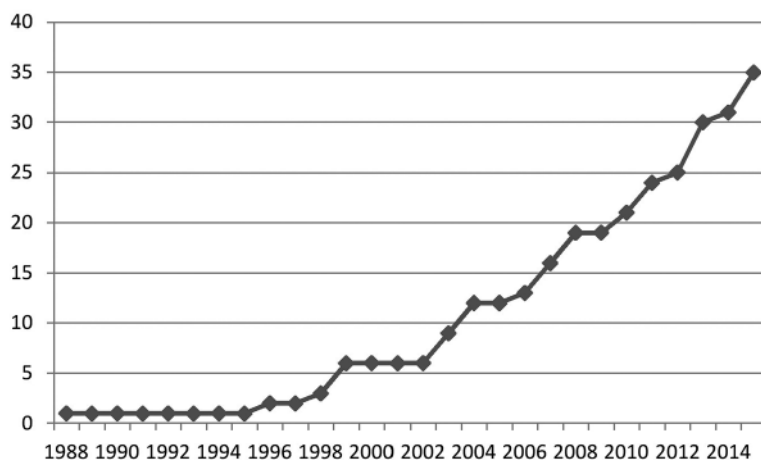
Dodatkowo, uwzględniając podział zaproponowany przez Jafarięgo (2000, s. 209-210), spośród siedmiu zaproponowanych przez niego kategorii uwzględniono tylko uroczystości kulturalne (w tym festiwale kultury, dni kultury) oraz te z zakresu sztuki i rozrywki (festiwale muzyczne, filmowe, teatralne). Uwzględniono przy tym przede wszystkim te poświęcone z nazwy kulturze żydowskiej, ale także takie, które w nazwie sugerowały wielokulturowość, jednak jeden dzień był promowany jako Dzień Kultury Żydowskiej. Wykluczono uroczystości o charakterze stricte religijnym, gdyż one kierowane są zazwyczaj do wąskiej grupy wyznawców, oraz martyrologicznym, takie jak marsze pamięci i uroczystości rocznicowe poświęcone wydarzeniom II wojny światowej. Założeniem pracy było bowiem ujęcie wydarzeń, mających przybliżyć uczestnikom kulturę narodu żydowskiego. Dobrze odpowiada takiemu charakterowi imprez etymologia słowa festiwal, pochodzącego od łacińskiego przymiotnika *festivus*, oznaczającego „żywy, radosny, wesoły, świąteczny” (Ratkowska, 2010, s. 31).

Badaniem objęto wydarzenia, który miały miejsce w roku 2015, pominięto natomiast te, które miały charakter cykliczny, ale w latach 2014–2015 nie były kontynuowane.

2. Wydarzenia poświęcone kulturze mniejszości żydowskiej w Polsce

Ludność żydowska zamieszkująca Polskę po II wojnie światowej początkowo zorganizowała się i powołała partie polityczne, szkolnictwo i kongregacje religijne. Zostały one jednak zlikwidowane w roku 1949, rok później powołano jedyną wówczas organizację, a mianowicie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Żydów w Polsce (TSKŻ). Szkolnictwo i życie kulturalne mniejszości żydowskiej odrodziło się w latach odwilży 1957–1960, jednak kolejna fala represji i nastrojów antysemickich w roku 1968 spowodowała praktycznie rozbitcie społeczności żydowskiej w Polsce (Datner, Melchior, 1997, s. 73). We wczesnych latach 70. kluby inteligencji katolickiej organizowały tygodnie kultury żydowskiej, podtrzymując pamięć o kulturze tej mniejszości narodowej, od 1979 zaczął zbierać się w Warszawie Żydowski Uniwersytet Latający, a w latach 80. władze zezwoliły na działalność Jointu, czyli Amerykańsko-Żydowskiego Połączonego Komitetu Rozdzielczego, finansującego działalność kongregacji wyznaniowych i częściowo TSKŻ-etu, a w miastach, takich

jak Wrocław, Katowice i Warszawa, przy oddziałach TSKŻ-etu zaczęły powstawać koła młodych. Zmiana ustroju w 1989 roku spowodowała przeobrażenia w społeczności żydowskiej (Datner, Melchior, 1997, s. 76). Największe znaczenie dla odnowy życia kulturalnego wspólnot żydowskich miała nowa ustawa o stowarzyszeniach, przyjęta w roku 1989, która zniosła ograniczenia w ich rejestracji (*Ustawa z dnia 7.04.1989*, Budyta-Budzyńska, 2003, s. 156). W kolejnych latach pojawiło się wiele nowych stowarzyszeń, organizacji i fundacji, których powstanie z jednej strony było przejawem wzrostu świadomości narodowej wśród przedstawicieli mniejszości i demokratyzacji życia społecznego, z drugiej wynikiem licznych podziałów tego środowiska. Na skutek procesów tzw. deasymilacji, czyli odkrywania żydowskiego pochodzenia przez ludzi bardzo młodych i nieco starszych, już w latach 90. stwierdzono odradzanie się i powiększanie społeczności żydowskiej w Polsce (Datner, Melchior, 1997, s. 77). Poza stale finansowanym z budżetu Teatrem Żydowskim i Żydowskim Instytutem Historycznym, pozostałe instytucje mogą otrzymywać z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego celowe dotacje na konkretne inicjatywy, w tym festiwale, resztę pieniędzy muszą zdobywać same – od samorządów, organizacji i fundacji żydowskich, w tym międzynarodowych. Widocznym rezultatem tego procesu wydaje się być rosnąca liczba wydarzeń poświęconych kulturze żydowskiej, przyjmujących charakter cykliczny (rys. 1).

Rysunek 1. Skumulowana liczba inicjowanych w latach 1988–2015 nowych wydarzeń poświęconych kulturze żydowskiej w Polsce, kontynuowanych do roku 2015 włącznie

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie przyjętej procedury badawczej wyróżniono w Polsce 35 wydarzeń poświęconych kulturze żydowskiej w roku 2015 (tab. 1). Występują one w 29 miejscowościach, przy czym poza jedną są to miasta. Tylko Święto Ciulimu i Czulentu organizowane jest we wsi Lelów, co wynika z usytuowania w niej grobu cadyka Dawida Bidermana. Przy przyjęciu jako podstawy analizy liczby mieszkańców, aż jedenaście spośród ośrodków miejskich należy do kategorii miast dużych (powyżej

100 tysięcy mieszkańców), dziesięć to miasta średnie (od 20 do 100 tysięcy), a siedem wydarzeń ulokowano w miastach małych (poniżej 20 tysięcy). Taka tendencja nie dziwi, jeśli uwzględni się specyfikę żydowskiej mniejszości narodowej, która to ludność historycznie była powiązana głównie z ośrodkami miejskimi i też głównie w nich przetrwała do dzisiaj (Rykała, 2011, s. 106–107). W skład Związku Gmin Wyznaniowych Żydowskich wchodzi osiem gmin żydowskich. Największa w Warszawie liczy około pięciuset członków, kolejne we Wrocławiu (ok. 300 członków), Łodzi (ok. 250) i Krakowie (ok. 160), a także w Szczecinie, Katowicach, Bielsku-Białej i Legnicy, podczas gdy w mniejszych skupiskach żydowskich związek lub gminy posiadają filie, np. w Gdańsku, Poznaniu, Lublinie, Wałbrzychu, Żarach, Bytomiu, Gliwicach (www.jewish.org.pl). W największych ośrodkach organizowanych jest kilka dużych wydarzeń kulturowych poświęconych mniejszości żydowskiej. Najwięcej, bo aż cztery imprezy są powiązane z największą gminą żydowską w Warszawie, a mianowicie Festiwal Singera organizowany przez Fundację Shalom, Międzynarodowy Festiwal Filmowy „Żydowskie Motywy” organizowany przez stowarzyszenie o takiej samej nazwie, Festiwal „Nowa Muzyka Żydowska” powołany do życia przez Fundację Nadaye oraz Dni Książki Żydowskiej organizowane przez Stowarzyszenie Midrasz. Trzy wydarzenia związane są z Gdańskiem: Bałtyckie Dni Kultury Żydowskiej, których organizatorem jest gdański oddział Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Żydów – największej żydowskiej organizacji w Polsce, Gdański Przegląd Filmów o Tematyce Żydowskiej, powołany do życia przez Towarzystwo Polsko-Izraelskie „Wspólne Dziedzictwo – Moreshet Meshutefet” we współpracy z Uniwersytetem Gdańskim oraz Festiwal Kultury Żydowskiej „Zbliżenia”, organizowany przez fundację o tej samej nazwie we współpracy m.in. z Gminą Wyznaniową Żydowską w Gdańsku. Dwa wydarzenia mają miejsce w Krakowie. Festiwal Kultury Żydowskiej kreowany jest od wielu lat przez stowarzyszenie powołane do tego celu i noszące tę samą nazwę. „Dni Izraela w Krakowie” zorganizowane zostały najpierw przez wykładowcę języka hebrajskiego w Katedrze Judaistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego Jonathana Ornsteina, a obecnie zajmuje się tym Sekcja Kultury Żydów Bliskowschodniego Koła Naukowego UJ. Analizowanych 35 wydarzeń jest rozproszonych w miastach całej Polski, z wyjątkiem obszaru trzech województw, a mianowicie kujawsko-pomorskiego, lubuskiego i opolskiego. Najwięcej odbywa się w województwach mazowieckim i pomorskim (odpowiednio Warszawa, Grodzisk Mazowiecki, Mińsk Mazowiecki i Szydłowiec oraz Gdańsk, Sopot i Słupsk), po trzy odbywają się w grupie czterech kolejnych województw, czyli lubelskim, małopolskim, śląskim i wielkopolskim.

Tabela 1. Wydarzenia poświęcone kulturze żydowskiej w Polsce w roku 2015

Lp.	Nazwa	Miejsce	Pierwsza edycja	Organizatorzy
1	2	3	4	5
1.	Szchenim, czyli Sąsiedzi z Augustowa	Augustów	2015	Miasto Augustów
2.	Festiwal Kultury Żydowskiej „Zachor – Kolor i Dźwięk”	Białystok	2008	Centrum Edukacji Obywatelskiej Polska-Izrael, Gmina Wyznaniowa Żydowska w Warszawie
3.	Festiwal Kultury Żydowskiej „Tryptyk Żydowski”	Chęciny	2007	Centrum Kultury i Sportu, Gmina i Miasto, T. Jakubowska, A. Wrzosekiewicz i B. Ludwicka-Duli
4.	Dni Kultur (1. dzień)	Chmielnik	2003	Miasto, Chmielnickie Centrum Kultury

1	2	3	4	5
5.	Dni Kultury Żydowskiej / Dny Židovské Kultury	Cieszyn / Český Těšín	2010	Cieszyński Ośrodek Kultury „Dom Narodowy”, Dům dětí a mládeže Český Těšín, Miasto Cieszyn, Město Český Těšín
6.	Dni Kultury Żydowskiej „Ocalmy Pamięć”	Dukla	2013	Stowarzyszenie „Sztetl Dukla”
7.	Bałtyckie Dni Kultury Żydowskiej	Gdańsk	1999	Gdański oddział TSKŻ w Polsce
8.	Festiwal Kultury Żydowskiej ZBLIŽENIA	Gdańsk	2013	Fundacja Kultury „Zbliżenia”
9.	Gdański Przegląd Filmów o Tematyce Żydowskiej	Gdańsk	2014	Tow. Polsko-Izraelskie „Wspólne Dziedzictwo – Moreshet Meshutefet”
10.	SPLOTY – Grodziskie Spotkania Międzykulturowe (1. Dzień)	Grodzisk Maz.	2013	Willa Radogoszcz
11.	Festiwal Piosenki Żydowskiej i Izraelskiej SHALOM	Kalisz	2011	Studio Wokalno-Artyst. Piano Song i Ośrodek Sportu, Rehabilitacji i Rekreacji w Kaliszu
12.	PARDES Festival – Spotkania z Kulturą Żydowską	Kazimierz Dolny	2013	Fundacja Spichlerz Kultury, Gmina Wyzn. Żydowska w Warszawie
13.	Festiwal Kultury Żydowskiej	Kraków	1988	Stowarzyszenie FKŻ w Krakowie
14.	Dni Izraela w Krakowie	Kraków	2004 (z wyl. 2009-2012)	Sekcja Kultury Żydów Bliskowschodniego Koła Naukowego Uniwersytetu Jagiellońskiego
15.	Festiwal im. Szaloma Asza	Kutno	2007	Biblioteka Miejska
16.	Festiwal Kultury Polskiej i Żydowskiej „Święto Ciulimu i Czulentu”	Lelów	2003	Gminny Ośrodek Kultury
17.	Festiwal Kuchni i Kultury Żydowskiej	Lublin	2011	Restauracja Mandragora, Urząd Miasta, Gmina Wyzn. Żyd. w Warszawie filia w Lublinie
18.	Dni Kultury Żydowskiej „Bliscy i Oddaleni”	Mińsk Mazowiecki	2015	Miejska Biblioteka
19.	Dni Kultury Żydowskiej	Olsztyn	2008	Stowarzyszenie na rzecz Kultury Żydowskiej B' Jachad
20.	Dni Kultury Żydowskiej „Mazel Tov”	Ostrów Wlkp.	2013	Ostrowskie Centrum Kultury
21.	TZADIK Poznań Festiwal „Nowa Tradycja Żydowska”	Poznań	2008	Stowarzyszenie MultiKulti
22.	Dni Kultury Żydowskiej	Słupsk	2003	Stowarzyszenie Kulturalny Punkt Zapalny, Słupski Ośrodek Kultury, Kino Rejs Młodzieżowego Centrum Kultury
23.	Międzynarodowe Spotkania z Kulturą Żydowską	Sopot	2006	Fundacja Teatru Atelier
24.	Szczekociński Festiwal Kultury Żydowskiej „Yahad - Razem”	Szczekociny	2008	Org. Żydów Szczekocińskich, Zespół Szkół, Org. ReBorn Roots, Miasto i Gmina, Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury i Sportu
25.	Dni Kultury Żydowskiej ADLOJADA	Szczecin	2012	Secesja Cafe i Muzeum Narodowe w Szczecinie
26.	Dzień Kultury Żydowskiej „Mazel Tow”	Szydłowiec	2011	Szydłowieckie Centrum Kultury – Zamek w Szydłowcu
27.	Dni Pamięci Żydów Galicyjskich „Galicjaner Sztetl”	Tarnów (Bobowa i Dąbrowa)	1996	Muzeum Okręgowe w Tarnowie, Komitet Opieki nad Zabytkami Kultury Żydowskiej w Tarnowie, Fundacja Antyschematy 2, Miasto
28.	Dni Książki Żydowskiej	Warszawa	1998	Stowarzyszenie Midrasz
29.	Festiwal Singera	Warszawa	2004	Fundacja Shalom
30.	Międzynarodowy Festiwal Filmowy „Żydowskie Motywy”	Warszawa	2004	Stowarzyszenie Żydowskie Motywy
31.	Nowa Muzyka Żydowska	Warszawa	2010	Fundacja Muzyki Nowej Nadaye
32.	Festiwal Trzech Kultur (1. Dzień)	Włodawa	1999	Muzeum Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego
33.	Festiwal Kultury Żydowskiej SIMCHA	Wrocław	1999	Fundacja Pro Arte

1	2	3	4	5
34.	Dzień Kultury Żydowskiej „Mazel Tov”	Wodzisław Śląski	2015	Studenci Uniwersytetu Śląskiego, Wodzisławskie Centrum Kultury, Muzeum Miejskie
35.	„Czas Wielkich Świąt Żydowskich w Mieście Tkaczy”	Zgierz	2015	TSKŻ w Polsce, Park Kulturowy Miasto Tkaczy

Org. – Organizacja; Tow. – Towarzystwo, TSKŻ – Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Żydów

Źródło: opracowanie własne.

Dziesięć wydarzeń organizowanych jest przez samorządy terytorialne lub podległe im jednostki (np. Miasto Augustów, Ostrowskie Centrum Kultury czy Biblioteka Miejska w Kutnie), podczas gdy współorganizują one kolejnych siedem. Za dziewięć odpowiadają fundacje, stowarzyszenia i oddziały TSKŻ reprezentujące mniejszość żydowską, kolejne cztery współorganizują. Pięć imprez powołały do życia organizacje, stawiające sobie za cel promocję kultury czy edukacji kulturalnej (np. Fundacja Pro Arte we Wrocławiu czy Stowarzyszenie MultiKulti w Poznaniu), wspierają one organizację kolejnych trzech. Sploty w Grodzisku zorganizował obiekt prywatny, a Dni Izraela w Krakowie – studenci. W sumie dziewięć imprez współorganizują różne podmioty (m.in. wspomniane powyżej, ale też Muzeum Narodowe w Szczecinie we współpracy). Wydaje się więc, że bardzo często to osoby prywatne i organizacje samorządowe czy fundacje niezwiązane ze środowiskiem mniejszości narodowej były inicjatorami wydarzeń poświęconych jej kulturze. Jest to wyraz zainteresowania światem żydowskim, a wykreowane wydarzenia, których hasłami przewodnimi są podtrzymywanie pamięci, poznawanie mało znanej kultury i wzrost tolerancji przyciągają zainteresowanie nie tylko mieszkańców, ale i osób spoza regionu. W wielu przypadkach zresztą główny organizator jest wspierany przez partnerów i licznych sponsorów, często na listach patronów honorowych i medialnych znajduje się co najmniej kilka instytucji.

Imprezą o najdłuższej tradycji spośród analizowanych jest Festiwal Kultury Żydowskiej, którego pierwsza edycja miała miejsce w roku 1988. Kolejnym były Dni Pamięci Żydów Galicyjskich „Galicjaner Sztetl” w Tarnowie. W 1998 po raz pierwszy odbyły się Dni Książki Żydowskiej w Warszawie – jedyne wydarzenie tego typu w Polsce, a w 1999 pojawiły się aż trzy nowe imprezy, a mianowicie Spotkania z Kulturą Żydowską we Wrocławiu (późniejsza Simcha), Bałtyckie Dni Kultury Żydowskiej w Gdańsku oraz Festiwal Trzech Kultur we Włodawie, którego pierwszy dzień poświęcony jest tradycji i religii żydowskiej. Po trzyletniej przerwie od 2003 roku wzrosła aktywność różnych środowisk związanych z mniejszością żydowską w zakresie powoływania do życia nowych wydarzeń o charakterze kulturowym, średnio do roku 2015 pojawiały się dwa rocznie. W rekordowym roku 2013 zrealizowano aż pięć nowych inicjatyw tego typu. Wydaje się, że trend wzrostowy można tłumaczyć z jednej strony wzmocnieniem i okrzepnięciem środowiska mniejszości narodowej i struktur instytucjonalnych, opisanymi powyżej, wraz z rosnącą aktywnością samorządów oraz doskonaleniem umiejętności pozyskiwania środków na organizację imprez, z drugiej strony sukces wydarzeń o dłuższej tradycji wskazuje na wzrost zainteresowania niszą formą turystyki eventowej, którą można określić jako etniczną.

3. Znaczenie wydarzeń poświęconych kulturze żydowskiej jako atrakcji turystycznych

Spośród 35 analizowanych wydarzeń większość ma charakter ogólny, poświęcony kulturze żydowskiej, a tylko kilka tematycznie dotyczy wybranej jej dziedziny, a mianowicie filmu (2 wydarzenia), muzyki (2), literatury (1) lub kuchni (1). 13 wydarzeń ma w nazwie „festiwal”, co zakłada radosny i żywy ich charakter. W programie wydarzeń o charakterze ogólnym uwzględniane są występy zespołów prezentujących tradycje i nowe trendy w muzyce i teatrze żydowskim, warsztaty sztuk plastycznych, językowe i tańca. Umożliwiają więc one zarówno uczestnictwo w spektaklach i koncertach o charakterze stricte rozrywkowym, jak i głębsze poznanie kultury poprzez udział w wykładach i zajęciach edukacyjnych. Spełniają więc warunki stawiane przed tak zwaną turystyką eventową. Z drugiej strony lokalizacja analizowanych wydarzeń w miastach umożliwia szeroki w nich udział zarówno ich mieszkańcom, jak i przyjezdnym, a z drugiej strony wzbogaca ofertę kulturalną i turystyczną zarówno największych metropolii, jak i średniej wielkości miast, nie dysponujących tak dużym potencjałem dla turystyki. Wszystkie te cechy sprawiają, że znaczenie wydarzeń kulturowych poświęconych kulturze mniejszości żydowskiej dla turystyki jest bardzo duże, co potwierdzają opisane poniżej wybrane przykłady.

W analizowanej grupie wydarzeniem o najdłuższej historii i jednocześnie największej randze w Polsce jest Festiwal Kultury Żydowskiej w Krakowie, którego pierwsza edycja w roku 1988 oferowała skromny program skupiony wokół sesji naukowej poświęconej spotkaniu kultur – polskiej i żydowskiej. Obecnie można go zaliczyć do flagowych atrakcji turystycznych Krakowa i Małopolski. Jest także jednym z niewielu wydarzeń kulturalnych w Polsce rozpoznawalnych na całym świecie (Kruczek, 2014, s. 106). Odbiorcami są w większości nie-Żydzi, gdyż na przykład w świetle wyników badań prowadzonych przez Orłę-Makowską i Tomanek z Instytutu Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 2010–2012 stanowili oni 78% uczestników FKŻ (*Kim jesteście festiwalowa publiczności?*). Liczba uczestników FKŻ ogółem wzrosła ze 100 osób w pierwszej edycji do około 30 tysięcy w roku 2013 (Kruczek, 2014, s. 119). Partnerem strategicznym imprezy jest Województwo Małopolskie, a współfinansuje ją Gmina Miejska Kraków. W roku 2003 FKŻ otrzymał certyfikat Polskiej Organizacji Turystycznej dla najlepszego produktu turystycznego, a dyrektor festiwalu został wyróżniony dyplomem Ministra Spraw Zagranicznych za wybitne zasługi dla promocji Polski w świecie (Kruczek, 2014, s. 110). Relacjonują tę imprezę media ogólnopolskie i światowe (Insdorf, 2014; Tzur, 2013; *Festival of Jewish Culture...*). To wszystko świadczy o wysokiej randze tego wydarzenia jako atrakcji turystycznej.

Innym znanym wydarzeniem o długiej historii jest Festiwal Simcha we Wrocławiu. Pierwsza edycja zorganizowana w wówczas jeszcze zrujnowanej synagodze pod nazwą Spotkanie z Kulturą Żydowską obejmowała tylko występy Chóru Synagogi pod Białym Bocianem i zespołu Kroke, jednak impreza ta okazała się tak wielkim sukcesem, że wsparcie sponsorów umożliwiło rozwój przedsięwzięcia, a na scenie festiwalowej zagościły gwiazdy światowej sceny żydowskiej. Sześciodniowa obecnie impreza obejmuje koncerty, wykłady, zwiedzanie i wycieczki, warsztaty, spotkania oraz przegląd filmowy. Patronat honorowy w roku 2015 objęły: Ambasada Izraela, Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji, Marszałek Województwa Dolnośląskiego, Prezydent

Miasta Wrocławia oraz Rektor Uniwersytetu Wrocławskiego. Według słów pomysłodawcy i dyrektora festiwalu Stanisława Rybarczyka, cytowanych w mediach ogólnopolskich, Simcha jest jednym z największych i najstarszych festiwali kultury żydowskiej w Polsce (*Od soboty Festiwal Kultury Żydowskiej Simcha*).

Pierwsze Święto Ciulimu-Czulentu w Lelowie miało charakter kameralny, jednak w następnych latach impreza rozrosła się tak, że ma obecnie zasięg ogólnokrajowy, a nawet międzynarodowy. W święcie uczestniczy zarówno społeczność gminy Lelów i gmin okolicznych, jak i znaczna liczba turystów przyjeżdżających na tę imprezę z całego kraju. Uczestnikami tego święta są także chasydzi z Izraela i innych krajów. Otrzymało ono także certyfikat nadany przez Częstochowską Organizację Turystyczną jako Produkt Turystyczny (*Święto Ciulimu-Czulentu*).

Dni Pamięci Żydów Galicyjskich „Galicyjane Sztetl” to jedna z najciekawszych imprez organizowanych w Tarnowie i dwóch miejscowościach podmiejskich: Bobowej i Dąbrowie. Obejmuje koncerty, wystawy, a np. w 2013 roku również inscenizację wesela. Przyciąga nie tylko Żydów z całego świata, ale także młodych Polaków, którzy chcą poznać historię i kulturę żydowską (Ciesielczyk, 2008).

Podsumowanie

Przyjęcie określonej we wstępie procedury badawczej zaowocowało wyróżnieniem 35 wydarzeń poświęconych kulturze żydowskiej organizowanych w Polsce w 2015 roku. Specyficzna sytuacja polityczna spowodowała, że żydowska mniejszość narodowa dopiero po roku 1989 mogła w sposób jawny i nieograniczony pielęgnować i rozwijać swoją odrębność kulturową i religijną. Podstawą kultury i tradycji żydowskiej był do XIX wieku judaizm, jednak od początku XX wieku na ziemiach Europy Wschodniej rozwinęła się także świecka kultura języka jidysz. Obecnie więc wspólnota kulturowa może odzwierciedlać zarówno więzi społeczne, jak i więzi aksjologiczne osób odwołujących się do tych samych wartości, świeckich lub religijnych. Liczne nowo powstające organizacje reprezentowały więc nie tylko ortodoksyjne religijne wspólnoty, ale także skupiały osoby zainteresowane poznaniem i powrotem do tradycji. Z drugiej strony na podstawie analizy można stwierdzić, że równie dużą jak środowisko mniejszości narodowej aktywność na polu organizacji wydarzeń kulturalnych poświęconych jej kulturze wykazywały jednostki samorządu terytorialnego i fundacje wiążące swą działalność z szeroko rozumianą kulturą. Często inicjatorem wydarzenia była jedna osoba, często fundacje tworzone z myślą o głównym celu, jakim była organizacja takiego wydarzenia, tworzone były w konsekwencji osiągniętego przez jego pierwszą edycję sukcesu.

Nie byłoby więc wzrostu liczby wydarzeń poświęconych kulturze mniejszości narodowej Żydów w Polsce o charakterze otwartym, gdyby nie zainteresowanie potencjalnych odbiorców spoza kręgu tej kultury narodowej. Wzrost liczby uczestników, o którym świadczą wypowiedzi organizatorów i coraz szerszy zakres oferowanych w ramach wydarzeń atrakcji, stanowi pośrednio dowód na funkcjonowanie owych wydarzeń jako „eventów” stanowiących obiekt zainteresowania

turystów kulturowych. O ich randze dla regionów świadczą także przyznawane certyfikaty POT-u, wzmiankowane powyżej.

Na pewno ocena znaczenia wydarzeń stanowiących temat niniejszego opracowania powinna zostać pogłębiona przez dalsze badania, jednak przeprowadzona analiza pozwala obronić hipotezę o rosnącym znaczeniu trendu turystyki „eventowej” o charakterze etnicznym w nurcie turystyki kulturowej na przykładzie Polski.

Literatura

- Budyta-Budzyńska, M., 2003, *Mniejszości narodowe – bogactwo czy problem? Instytucjonalizacja mniejszości narodowych w Polsce w latach 1989–2002*, 2003, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa.
- Ciesielczyk, M., 2008, *Galicjaner Sztetl w Tarnowie*, <http://interia360.pl/polska/artykul/galicjaner-sztetl-w-tarnowie.10498>; dostęp 20.10.2015.
- Datner, H., Melchior, M., 1997, Żydzi we współczesnej Polsce, w: *Mniejszości narodowe w Polsce*, Wrocław, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, s. 63–81.
- Festival of Jewish Culture, Krakow 25.06.-05.07.2015*, <http://www.poland.travel/en-gb/news/festival-of-jewish-culture-krakow-25-06-05-07-2015/>, dostęp 10.10.2015.
- Główny Urząd Statystyczny, 2012, *Raport z wyników. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa, <http://www.vdg.pl/attachments/article/29/Raport%20NSP%202011.pdf>, dostęp 11.10.2015.
- Grześkiewicz, K., Kowalski, R., 2011, *Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce*, w: *Wielokulturowość w dziedzictwie kulturowym polskich społeczności regionalnych i lokalnych*, red. S. Kowalska, Poznań–Kalisz, Wyd. Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, s. 194–204.
- Insdorf, A., 2014, *The Jewish Culture Festival in Krakow: A Celebration*, http://www.huffingtonpost.com/annette-insdorf/the-jewish-culture-festiv_b_5561873.html z dnia 7.07.2014, dostęp 20.10.2015.
- Jafari, J., 2000, *Encyclopedia of tourism*, London and New York, Routledge.
- Kolber, D., 2009, *Event marketing – organizacja imprez, czy coś więcej?*, <http://www.epr.pl/event-marketing-organizacja-imprez-czy-cos-wiecej,event-pr,1226,1.html>, dostęp 5.10.2015.
- Kim jesteś festiwalowa publiczności?*, <http://www.jewishfestival.art.pl/index.php?pl=index&nr2=409&lang=>, dostęp 16.10.2015.
- Kruczek, Z., 2014, *Festiwal Kultury Żydowskiej – megawydarzenie i flagowa atrakcja Krakowa: ocena wydarzenia z wykorzystaniem metody etnografii wirtualnej*, w: *Kultura i turystyka w kręgu wydarzeń*, red. B. Krakowiak, A. Stasiak, Łódź, Regionalna Organizacja Turystyczna Województwa Łódzkiego, s. 105–120.
- Od soboty Festiwal Kultury Żydowskiej Simcha*, <http://wiadomosci.onet.pl/wroclaw/od-soboty-festiwal-kultury-zydowskiej-simcha/x3r1tb>, dostęp 12.10.2015.
- Ratkowska, P., 2010, *O festiwalu w kontekście turystyki kulturowej, czyli turystyka eventowa raz jeszcze*, w: „Turystyka Kulturowa” nr 6/2010, www.turystykakulturowa.org, dostęp 10.10.2015.
- Rohrscheidt von, A.M., 2008, *Turystyka kulturowa: fenomen, potencjał, perspektywy*, Gniezno, GWSHM Milenium.
- Rykała, A., 2011, *Mniejszości religijne w Polsce. Geneza, struktury przestrzenne, tło etniczne*, Łódź, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego.
- Święto Ciulimu-Czulentu, GOK Lelów, <http://www.goklelow.pl/historia/swietociulimuczulentu>, dostęp 14.10.2015.
- Tzur, N., 2013, *25th Jewish Culture Festival brings sabra style to Krakow*, <http://www.jpost.com/Arts-and-Culture/Arts/25th-Jewish-Culture-Festival-brings-sabra-style-to-Krakow-Poland-318257> z dnia 30.06.2013, dostęp 21.10.2015.
- Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych i języku regionalnym z dnia 6 stycznia 2005 roku, Dz.U. nr 2005 nr 17 poz. 141.
- Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach, Dz.U. nr 20, poz. 104.
- Zeppel, H., Hall, M., 1992, *Arts and Heritage Tourism*, w: *Special Interest Tourism*, red. B. Weiler, M. Hall, London, Belhaven Press, s. 47–68.

Żołędowski, C., 2003, *Białorusini i Litwini w Polsce, Polacy na Białorusi i Litwie. Uwarunkowania współczesnych stosunków między większością i mniejszościami narodowymi*, Warszawa.

<http://www.jewish.org.pl>, dostęp 10.10.2015.

EVENTS AS ETHNIC CULTURAL ATTRACTION – NEW TREND WITHIN EVENT TOURISM – THE EXAMPLE OF JEWISH MINORITY IN POLAND

KEYWORDS cultural tourism, event tourism, national minority, Jews in Poland

SUMMARY

The author aims at the evaluation of events devoted to the Jewish national minority in Poland as attractions for cultural tourism. Many authors have agreed so far, that there is a growing popularity of cultural attractions as a global trend, on the other hand after 1989 there has also been a trend of growing activity of organisations representative for both ethnic and national minorities. Taken that into consideration, the question appears, whether liberalization of the Polish law has supported institutionalisation of Jewish minority in Poland and in the same time the increase of events devoted to their culture. The concern follows therefore, whether these events are able and in fact attract attention of not only local inhabitants but also tourists. It is a case, then the thesis can be formulated that ethnic event tourism in Poland is stimulated by the country multicultural character.

